

Η διδακτική της μετάφρασης στον ελληνόφωνο χώρο: ευθυγραμμίζοντας τις ανάγκες των φοιτητών με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας

Μιχαήλ Σαχίνης
Imperial College London

Abstract: Translator training is a fairly new branch in the academic field of translation studies which arose from the need to train translators in a systematic way. However, even though there has been an explosion of writings on various facets of this new field worldwide, there is still no consensus on how translators should be trained. This paper examines translator training in a language of limited diffusion, namely Greek. First of all, two theoretical models, functionalism and social constructivism, are outlined, as they seem to be particularly suited for teaching Greek translation. Afterwards, the needs and expectations of translation students are investigated, as the latter constitute an important stakeholder in the translation class. For this purpose, an interview survey with translation tutors and students was conducted, and here the main results are presented. In what follows, the needs of the Greek translation market are explored, another significant stakeholder in the creation of a translation curriculum. Finally, the idea is put forward that, if we intend to contrive an all-round translation curriculum, there should be an attempt to align translation market and student needs with the overall aims of a translation course.

Keywords: translator training, translation student needs, translation market needs, translation curriculum development, translation didactics, Greek translation.

1. Εισαγωγή

Παρόλο που μεταφράσεις πραγματοποιούνται εδώ και αιώνες, η ακαδημαϊκή εκπαίδευση των μεταφραστών θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά στα μέσα του εικοστού αιώνα. Όπως ήταν αναμενόμενο, η θεσμοθέτηση αυτή της εκπαίδευσης των μεταφραστών είχε ως αποτέλεσμα πολλοί ακαδημαϊκοί να αρχίσουν να αναζητούν τρόπους, για να διδάξουν αποτελεσματικά τη μετάφραση, κι αυτή η προσπάθεια οδήγησε σιγά σιγά στη συστηματοποίηση της μεθοδολογίας εκπαίδευσης των μεταφραστών.

Στην Ελλάδα η επαγγελματική κατάρτιση των μεταφραστών σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχει ιστορία περίπου τριών δεκαετιών (Connolly & Bacoroulou-Halls 1998: 435), με αποτέλεσμα σήμερα, όπως όλοι γνωρίζουμε, η μετάφραση να διδάσκεται σε τρία δημόσια ελληνικά πανεπιστήμια, καθώς και εκτός πανεπιστημίου, σε εργαστήρια ελευθέρων σπουδών, ΙΕΚ, φροντιστήρια ξένων γλωσσών, μη κερδοσκοπικά εκπαιδευτικά κέντρα, όπως το Βρετανικό Συμβούλιο, κτλ. (Μπαμπούρης 2010: 210).

Για πολλά χρόνια η διδασκαλία του μαθήματος της πρακτικής μετάφρασης ακολουθούσε το ίδιο μοτίβο, όπου ο καθηγητής έθετε στους φοιτητές ένα κείμενο προς μετάφραση, μαζί με μια προθεσμία παράδοσης, τα γραπτά διορθώνονταν από τον καθηγητή στο σπίτι, και ύστερα στο μάθημα ο διδάσκων συζητούσε με τους φοιτητές τις μεταφράσεις που είχαν παραδώσει, καθώς και τη «σωστή» εκδοχή (Sewell 1996: 139).

Το πρόβλημα με αυτήν την προσέγγιση είναι το γεγονός ότι περιορίζει τη δημιουργικότητα των φοιτητών, καθώς προτάσσει την ιδέα ότι υπάρχει μόνο ένας τρόπος μετάφρασης ενός κειμένου, αυτός του καθηγητή.

2. Λειτουργισμός και κοινωνικός κονστρουκτιβισμός

Οι μεταφρασεολόγοι έχουν, ωστόσο, εδώ και πολλά χρόνια αναγνωρίσει την ανάγκη εύρεσης μιας διαφορετικής μεθοδολογίας διδακτικής της μετάφρασης. Στο πλαίσιο αυτό μια προσέγγιση που φαίνεται να κερδίζει έδαφος στον ελληνόφωνο χώρο είναι ο λειτουργισμός, σύμφωνα με τον οποίο μεταφράζουμε πάντα για κάποιο συγκεκριμένο σκοπό.

Έτσι, ο Κελάνδριας (2008: 95) πρεσβεύει ότι η λειτουργική προσέγγιση ανταποκρίνεται στις ανάγκες και της ελληνικής γλώσσας και της διδασκαλίας της ελληνικής μετάφρασης, καθώς και ότι αυτή δίνει στο μεταφραστή τη δυνατότητα να επιλέξει τη στρατηγική του ανάλογα με το στόχο της μετάφρασης. Στο ίδιο πνεύμα, η Παριανού (2010: 111) διατείνεται ότι ο λειτουργισμός καλύπτει όλες της ανάγκες της ειδικής μετάφρασης, αφού δεν περιορίζεται στη θεωρητική προσέγγιση του κειμένου, αλλά επεκτείνεται και σε πρακτικές προτάσεις και λύσεις, βρισκόμενος παράλληλα σε αλληλεπίδραση με την αγορά εργασίας. Δε θα αναφερθούμε περισσότερο στα πλεονεκτήματα του λειτουργισμού, αφού οι δύο αυτοί ακαδημαϊκοί έχουν πραγματευτεί εκτενώς αυτήν την προσέγγιση.

Μια άλλη μέθοδος που βρίσκει ολοένα και περισσότερους θιασώτες είναι ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός (Király 2000), όπου ο φοιτητής είναι αυτός που βρίσκεται στο επίκεντρο της διδασκαλίας, και όχι ο καθηγητής. Στο μοντέλο αυτό του Király οι ρόλοι του καθηγητή και του φοιτητή δεν είναι ξεκάθαροι, όπως συμβαίνει στην παραδοσιακή τάξη, όπου ο καθηγητής απλά μεταδίδει γνώσεις και οι φοιτητές δέχονται τα πάντα αβίαστα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του ίδιου του Király (2003: 32), «αντί να υιοθετούν ρόλους γνώστη και μαθητή αντίστοιχα, ο καθηγητής και οι φοιτητές γίνονται συνεργάτες, μέλη μιας ομάδας, όπου ο ένας υποστηρίζει τον άλλον». Καθώς οι φοιτητές αισθάνονται ίσοι με τους καθηγητές τους, τα κίνητρά τους αυξάνονται, αφού νιώθουν ελεύθεροι να συζητούν μαζί τους, να τους αμφισβητούν, να προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους εργασίας, κτλ. έτσι, ώστε η διδασκαλία να γίνεται μια αμφίδρομη διαδικασία, σε αντίθεση με παλιότερα μοντέλα διδασκαλίας. Σκοπός ενός προγράμματος σπουδών μετάφρασης σύμφωνα με αυτό το μοντέλο είναι να δοθεί στους φοιτητές η δυνατότητα να μαθαίνουν από μόνοι τους και να αναπτύσσουν δεξιότητες που θα τους βοηθήσουν να προσαρμόζονται σε μια συνεχώς μεταβαλλόμενη μεταφραστική αγορά.

Βλέπουμε, λοιπόν, πως και οι ανάγκες των φοιτητών, αλλά και οι ανάγκες της αγοράς εργασίας αποτελούν παράγοντες καθοριστικούς στη διαμόρφωση ενός προγράμματος σπουδών μετάφρασης, όποια προσέγγιση κι αν ακολουθήσουμε, γι' αυτό και θεωρείται σκόπιμη η περαιτέρω ανάλυσή τους.

3. Οι ανάγκες των φοιτητών μετάφρασης

Σε ό,τι αφορά τις ανάγκες των φοιτητών μετάφρασης, αυτές πρέπει αναντίρρητα να καλύπτονται από ένα πρόγραμμα σπουδών. Οι φοιτητές ξεκινούν έναν κύκλο σπουδών μετάφρασης έχοντας στο μυαλό τους συγκεκριμένες προσδοκίες για το τι θα μάθουν, και όταν αυτές οι προσδοκίες δεν ευδοκιμούν, οι φοιτητές αποθαρρύνονται. Δυστυχώς, οι ανάγκες και προσδοκίες των φοιτητών μετάφρασης δεν έχουν τύχει εκτενούς

ανάλυσης, ούτε στο εξωτερικό, ούτε στην Ελλάδα, αν και ορισμένες μεμονωμένες έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί.

Για παράδειγμα, ο Li (2002) διεξήγαγε μια εμπειρική μελέτη για τις ανάγκες των προπτυχιακών φοιτητών μετάφρασης στο κινέζικο πανεπιστήμιο του Χονγκ Κονγκ, κάνοντας χρήση ερωτηματολογίων, αλλά και συνεντεύξεων, και ανακάλυψε ότι στους φοιτητές αρέσουν περισσότερο τα πρακτικά μαθήματα, παρά τα θεωρητικά. Αξίζει επίσης να τονιστεί ότι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς του, οι περισσότεροι φοιτητές δε σκοπεύουν να γίνουν επαγγελματίες μεταφραστές μετά την αποφοίτηση, αλλά θέλουν να εργαστούν στο δημόσιο τομέα.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι δεν μπορούμε καν να θεωρούμε ως δεδομένη την υπόθεση ότι οι απόφοιτοι ενός κύκλου σπουδών μετάφρασης θα θέλουν κατόπιν να εργαστούν ως επαγγελματίες μεταφραστές. Ο γράφων έκρινε, λοιπόν, ότι οι ανάγκες των φοιτητών μετάφρασης θα πρέπει να διερευνηθούν περαιτέρω και, γι' αυτό, το Μάρτιο 2009 διεξήγαγε μια σειρά συνεντεύξεων με Έλληνες κυρίως, αλλά και ξένους φοιτητές και καθηγητές μετάφρασης σε πέντε αγγλικά πανεπιστήμια, στην προσπάθειά του να εντοπίσει τις ανάγκες και προσδοκίες των φοιτητών σε ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα μετάφρασης. Έτσι, στο σημείο αυτό παρουσιάζονται συνοπτικά τα κυριότερα συμπεράσματα:

1) Οι περισσότεροι Έλληνες φοιτητές φαίνεται πως σπουδάζουν μετάφραση με σκοπό να γίνουν επαγγελματίες μεταφραστές. Ωστόσο, υπάρχουν κι άλλοι λόγοι που επιλέγουν οι Έλληνες φοιτητές να κάνουν ένα μεταπτυχιακό στη μετάφραση, όπως π.χ. γιατί απλά επιθυμούν να αποκτήσουν γενικά έναν μεταπτυχιακό τίτλο, αφού το «χαρτί» μετράει στην Ελλάδα. Χαρακτηριστική είναι και η απάντηση ενός καθηγητή που θεωρεί ότι ο πρωταρχικός στόχος ενός προγράμματος σπουδών μετάφρασης είναι να «βγάλει σκεπτόμενους ανθρώπους που να ξέρουν να αντιμετωπίζουν διαφορετικά προβλήματα».

2) Όταν οι φοιτητές πρωταρχίζουν τις σπουδές τους, δε γνωρίζουν σχεδόν καθόλου τι μαθήματα θα κάνουν πέρα από το μάθημα της πρακτικής μετάφρασης, κι ακόμη κι αν έχουν διαβάσει τον οδηγό σπουδών, δεν κατανοούν πλήρως τα αντικείμενα σπουδών.

3) Γενικά, οι φοιτητές εμφανίζονται να εκτιμούν περισσότερο τα πρακτικά μαθήματα και λιγότερο τα θεωρητικά. Χαρακτηριστικό είναι ότι πολύ συχνά οι φοιτητές επιθυμούν να μάθουν γιατί κάνουν ένα συγκεκριμένο μάθημα, καθώς και ποια είναι η πρακτική χρησιμότητά του. Εντούτοις, αξίζει να αναφερθεί η άποψη των καθηγητών και των φοιτητών σε ό,τι αφορά το μάθημα της θεωρίας της μετάφρασης. Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των καθηγητών είπαν ότι οι φοιτητές δυσανασχετούν με τη θεωρία της μετάφρασης, γιατί τους δυσκολεύει και διότι συχνά δε βρίσκουν κάποια λυσιτέλεια σε αυτήν. Αντιθέτως, όταν ρωτήθηκαν οι φοιτητές, όλοι τους είπαν ότι βρίσκουν τη θεωρία της μετάφρασης σε κάποιο βαθμό ωφέλιμη, διότι τους βοηθάει να αιτιολογούν τις μεταφραστικές τους επιλογές, να διεξάγουν έρευνα και να συγγράφουν την διπλωματική τους εργασία. Γενικά, και οι δύο πλευρές θεωρούν ευκαταία τη διασύνδεση του μαθήματος της θεωρίας της μετάφρασης με το μάθημα της πρακτικής μετάφρασης.

4) Και οι καθηγητές και οι φοιτητές φαίνεται να συμπίπτουν στην άποψή τους ότι η αποπεράτωση ενός μεταπτυχιακού προγράμματος μετάφρασης δεν καθιστά αυτόματα τους αποφοίτους επαγγελματίες μεταφραστές, απλά οι απόφοιτοι έχουν αποκτήσει γερές βάσεις, για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, στην οποία όμως πρέπει να «τριφτούν» περαιτέρω. Οι φοιτητές φαίνεται να το κατανοούν αυτό όλο και περισσότερο, όσο κυλάει η ακαδημαϊκή χρονιά.

5) Επίσης, και οι δύο πλευρές θεωρούν ότι οι φοιτητές πολύ συχνά στο μάθημα της πρακτικής μετάφρασης αντιμετωπίζουν δυσκολίες όχι μόνο στην ξένη γλώσσα, αλλά και στη μητρική. Ωστόσο, πολλές φορές οι διδασκόμενοι το ανακαλύπτουν αυτό στην πορεία, αφού αρχικά πίστευαν ότι κατείχαν σε βάθος τη μητρική τους γλώσσα.

6) Αναφορικά με το μάθημα της τεχνολογίας της μετάφρασης, και οι μεν και οι δε αναγνωρίζουν την αξία του, αλλά οι διδάσκοντες αναφέρονται και στις δυσχέρειες πολλών φοιτητών που δεν έχουν κανένα τεχνολογικό υπόβαθρο, αλλά και σε πρακτικά προβλήματα του μαθήματος αυτού, π.χ. ανάκυψη προβλημάτων με τους υπολογιστές ή και το ίδιο το λογισμικό κατά τη διάρκεια του μαθήματος, κτλ. Ακόμη, αξιοσημείωτη είναι η άποψη ορισμένων φοιτητών που είπαν ότι, όσο πιο οργανωμένο είναι το μάθημα της τεχνολογίας της μετάφρασης, και δομημένο γύρω από συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα, τόσο πιο καταληπτό γίνεται.

7) Οι φοιτητές αξιολογούν θετικά το γεγονός ότι καθ' όλη τη διάρκεια των μεταφραστικών τους σπουδών εκτίθενται σε ένα ευρύ φάσμα γνωστικών αντικειμένων, αφού ομολογούν ότι ο καθένας έχει διαφορετικά ενδιαφέροντα, τα οποία όμως κατ' αυτόν τον τρόπο καλύπτονται. Στην έκθεση των φοιτητών σε πληθώρα διαφορετικών μαθημάτων φαίνεται να συνταυτίζονται κι οι καθηγητές, καθώς ποτέ δεν μπορεί να είναι βέβαιος κανείς τι θα συναντήσει στην αγορά εργασίας, γι' αυτό συνετό είναι οι φοιτητές να γνωρίζουν πολλά διαφορετικά αντικείμενα.

8) Ως προς την πιθανή ένταξη μιας περιόδου πρακτικής άσκησης σε μεταφραστικό γραφείο κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών, παρόλο που και οι δύο πλευρές βλέπουν κάποια χρησιμότητα, φαίνεται να είναι αρνητικοί. Οι καθηγητές φρονούν ότι δεν είναι δυνατόν να βρεθεί ο απαιτούμενος χρόνος για την ενσωμάτωση μιας περιόδου πρακτικής άσκησης στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, ενώ ορισμένοι εκ των φοιτητών διατείνονται ότι δε θα έβρισκαν σε καμιά περίπτωση το χρόνο να κάνουν πρακτική άσκηση, καθώς παράλληλα με τις μεταπτυχιακές τους σπουδές, εργάζονται κιόλας. Αυτό βέβαια ισχύει για τη Βρετανία, και στην Ελλάδα η κατάσταση μπορεί να διαφέρει, εφόσον τα μεταπτυχιακά στη χώρα μας διαρκούν συνήθως περισσότερο από ό,τι στη Βρετανία.

9) Οι φοιτητές κατά την έναρξη των σπουδών τους φαίνεται να διατηρούν πολλές λανθασμένες απόψεις για το τι συνεπάγεται η μεταφραστική διαδικασία, οι οποίες όμως αλλάζουν, πολλές φορές ριζικά, καθώς εμβαθύνουν στις σπουδές τους. Για παράδειγμα, πολλοί φοιτητές αρχικά έχουν την εντύπωση ότι η μετάφραση συνεπάγεται την απλή αντικατάσταση μιας λέξης στη γλώσσα-πηγή με κάποια άλλη στη γλώσσα-στόχο.

10) Ως προς το βαθμό, στον οποίο πρέπει να εξειδικεύονται οι φοιτητές, και οι δύο πλευρές φαίνεται να συμμορφώνονται στην ιδέα ότι η μεταφραστική εξειδίκευση σε συγκεκριμένα είδη κειμένων είναι επιβεβλημένη ως ένα σημείο, αφού αυτό επιτάσσει κι η αγορά εργασίας, ωστόσο, οι καθηγητές εμφανίζονται αρνητικοί στην υπερ-εξειδίκευση, καθώς διατείνονται ότι σε αυτήν την περίπτωση θα περιορίζονταν μελλοντικά οι δυνατότητες απασχόλησης των αποφοίτων.

11) Αξιοπαρατήρητο είναι, επίσης, το γεγονός ότι η πλειονότητα των σπουδαστών έκανε μνεία στην κατάρτιση των καθηγητών, λέγοντας ότι πολλές φορές οι διδάσκοντες είναι μεν αυθεντίες στο αντικείμενό τους, ωστόσο, δεν είναι σε θέση να μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις τους επαρκώς. Η ανάγκη λοιπόν εξεύρεσης καλών πρακτικών για την κατάρτιση και των διδασκόντων και των διδασκόμενων είναι αδήριτη.

12) Τέλος, και οι φοιτητές και οι καθηγητές μνημόνευσαν την ανάγκη κατάλληλου και έγκαιρου feedback στις μεταφράσεις των φοιτητών που διορθώνουν οι διδάσκοντες. Οι μαθητευόμενοι μεταφραστές αξιώνουν το feedback να δίνεται σε

σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα από τη στιγμή που παραδίδουν τη μετάφραση, καθώς σε διαφορετική περίπτωση ξεχνούν τι έχουν γράψει, όπως χαρακτηριστικά είπαν. Επίσης, οι διδασκόμενοι δε θέλουν απλά διόρθωση των μεταφραστικών τους λαθών, αλλά και συγκεκριμένες προτάσεις από τους καθηγητές για το πώς μπορούν να βελτιωθούν. Από την άλλη, ορισμένοι καθηγητές παραπονέθηκαν ότι τους φοιτητές πολλές φορές τους μέλει μόνο να τους δώσουν τη μία και «ορθή» απάντηση και τίποτα παραπάνω, όταν πολύ συχνά δεν υπάρχει σωστό και λάθος, αλλά καλό και καλύτερο, κάτι για το οποίο συχνά είναι δύσκολο να πειστούν οι φοιτητές.

Αναντιλέκτως, τα πορίσματα αυτά σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να καθολικευτούν, αφού εδράζονται σε μια περιορισμένη έρευνα, είναι, ωστόσο, ενδεικτικά μιας τάσης. Οι συνεντεύξεις αυτές εντάσσονται σε μια ευρύτερη έρευνα που διεξάγει ο γράφων στα πλαίσια των διδακτορικών του σπουδών πάνω στις ανάγκες των φοιτητών μετάφρασης και τις ανάγκες της μεταφραστικής αγοράς εργασίας στην Ελλάδα.

Ενδεικτικά αναφέρονται ακροθιγώς και δύο άλλες μελέτες που έλαβαν χώρα στο εξωτερικό αναφορικά με τις ανάγκες των φοιτητών σε ένα μεταφραστικό πρόγραμμα σπουδών: αυτές είναι η έρευνα της Razmjou (2001) που αποσκοπούσε στον εκσυγχρονισμό του προγράμματος σπουδών μετάφρασης στα Ιρανικά πανεπιστήμια, και η έρευνα του Gabr (2002) για τις ανάγκες των φοιτητών μετάφρασης στα αιγυπτιακά πανεπιστήμια.

4. Οι ανάγκες της μεταφραστικής αγοράς

Περνώντας, τώρα, στις ανάγκες της ελληνικής μεταφραστικής αγοράς, τα πράγματα δείχνουν να είναι κάπως πιο ευοίωνα, καθώς αυτές φαίνεται να έχουν διερευνηθεί περισσότερο. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες έρευνες:

Μια από τις πρώτες έρευνες που σκιαγράφησαν τη μεταφραστική αγορά στην Ελλάδα διεξήχθη από το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μετάφρασης και Μεταφρασεολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου το 1999, και τιτλοφορείται «Στοιχεία για την ελληνική αγορά των μεταφράσεων». Η έρευνα, η οποία βασίζεται σε στοιχεία που συλλέχτηκαν με τη βοήθεια ερωτηματολογίων, προβάλλει τις μεταφραστικές ανάγκες 34 εκδοτικών οίκων με έδρα την Ελλάδα. Καταλήγει στο ότι τα μεταφρασμένα βιβλία αποτελούν το ένα τρίτο της ετήσιας παραγωγής βιβλίων στην Ελλάδα και ότι το είδος των βιβλίων που μεταφράζεται περισσότερο είναι τα λογοτεχνικά βιβλία (36,4%). Μολαταύτα, η έρευνα αυτή εξετάζει μονάχα τη μετάφραση βιβλίων, και όχι άλλων πηγών, κι έλαβε χώρα μόνο σε εκδοτικούς οίκους, δίχως να λαμβάνει υπόψη άλλους παραγωγούς μεταφράσεων, όπως είναι οι μεταφραστικές εταιρείες, οι ελεύθεροι επαγγελματίες μεταφραστές, κτλ.

Μια άλλη έρευνα που τελέστηκε πολύ αργότερα, το 2005, αποτελεί η μεταπτυχιακή εργασία της Μαρίας Σίσκου με τίτλο «Τα Είδη των Κειμένων στην Ελληνική Αγορά της Μετάφρασης: Έρευνα με Ερωτηματολόγιο». Κι εδώ γίνεται χρήση ερωτηματολογίων, για να διερευνηθεί η ελληνική μεταφραστική αγορά, με δείγμα 31 μεταφραστικών εταιρειών στη Θεσσαλονίκη και στις Σέρρες. Τα αποτελέσματα δεν εκπλήσσουν: Οι ξένες γλώσσες που έχουν περισσότερη ζήτηση στη μετάφραση είναι, με φθίνουσα σειρά, τα Αγγλικά, Γερμανικά, Γαλλικά, Ιταλικά, Ρώσικα και Ισπανικά, ενώ τα είδη κειμένων που μεταφράζονται περισσότερο είναι τα πιστοποιητικά, τα πτυχία, οι αναλυτικές βαθμολογίες, τα απολυτήρια, οι συμβάσεις, τα συμβόλαια και τα συμφωνητικά (Σίσκου, 2005: 49). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα συμπεράσματα της συγγραφέως που καταλήγει ότι:

«Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα δεν εντοπίστηκε κάποια προσπάθεια από την πλευρά των πανεπιστημίων που προσφέρουν μεταφραστικές σπουδές να χαρτογραφήσουν την αγορά της μετάφρασης με αιώτερο σκοπό την καλύτερη προετοιμασία των μελλοντικών μεταφραστών.» (Σίσκου, 2005: 72)

Μια παρόμοια έρευνα, πάλι από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, διεξήγαγε το 2006 η Αθηνά Ιωαννίδου, κι έχει τίτλο «Η διαδικτυακή αγορά μεταφραστικών γραφείων ως παράγοντας διαμόρφωσης του προφίλ του εκπαιδευόμενου μεταφραστή». Η ερευνητική της μέθοδος ήταν τελείως διαφορετική από αυτήν που χρησιμοποίησε η Σίσκου, καθώς η Ιωαννίδου συνέλεξε όλα τα δεδομένα της αποκλειστικά από το περιεχόμενο ιστοτόπων 25 μεταφραστικών γραφείων, εκ των οποίων 23 εδρεύουν στην Ελλάδα και 2 στο εξωτερικό. Αναφορικά με τις γλώσσες που μεταφράζονται περισσότερο, τα αποτελέσματά της δε διαφέρουν και πολύ από αυτά της Σίσκου, αφού οι πρώτες γλώσσες είναι τα Αγγλικά, Γερμανικά, Γαλλικά, Ιταλικά και Ισπανικά. Εντούτοις, σε ό,τι αφορά τα είδη κειμένων, η συγγραφέας παρουσιάζει αυτά που τα μεταφραστικά γραφεία προσφέρουν δυνητικά, σύμφωνα με τις πληροφορίες που είναι διαθέσιμες στις ιστοσελίδες τους, χωρίς να ενδιαφέρεται για το πόσο συχνά τα γραφεία μεταφράζουν στην πραγματικότητα αυτά τα είδη. Έτσι, εξάγει το συμπέρασμα ότι όλα τα γραφεία αναλαμβάνουν τη μετάφραση ειδικών κειμένων, ήτοι νομικά, οικονομικά, ιατρικά, επιστημονικά και τεχνικά, τα τρία τέταρτα μεταφράζουν και γενικά κείμενα, δηλ. δημοσιογραφικά, γενικά πληροφοριακά και διαφημιστικά, ενώ το ένα τρίτο αναλαμβάνει τη μετάφραση και λογοτεχνικών κειμένων.

Μια πιο εκτενή και πολύ πιο πρόσφατη μελέτη αποτελεί η «Έρευνα αναφορικά με τον κλάδο των μεταφραστικών υπηρεσιών» που ετοιμάστηκε από τους Χριστοδούλου και Γαλιατσάτου αποκλειστικά για τον Π.Α.Σ.ΜΕ.Ε. τον Ιούλιο 2008. Στην βολιδοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε online συμμετείχαν 69 μεταφραστικές επιχειρήσεις, οι οποίες απάντησαν σε μια ευρεία γκάμα ερωτημάτων σχετικά με τη δομή και οργάνωσή τους, τους συνδυασμούς γλωσσών που παρέχουν, την τιμολογιακή τους πολιτική, τους τομείς εξειδίκευσής τους, την παροχή ή μη υπηρεσιών διερμηνείας, τη χρήση λογισμικών CAT, τις οικονομικές συναλλαγές με πελάτες, τη χρησιμοποίηση εξωτερικών συνεργατών και, τέλος, τη συμμετοχή τους ή όχι σε μεταφραστικούς συνδέσμους. Έτσι, ενδεικτικά βρέθηκε ότι:

α) οι τρεις συνδυασμοί γλωσσών με τη μεγαλύτερη ζήτηση είναι αγγλικά-ελληνικά, ελληνικά-αγγλικά και γερμανικά-ελληνικά.

β) οι βασικότεροι τομείς εξειδίκευσης για μια μεταφραστική επιχείρηση είναι τα τεχνικά θέματα, η ιατρική/φαρμακολογία, τα νομικά θέματα και ο επιχειρηματικός τομέας.

γ) Το λογισμικό που χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο είναι το SDL/Trados, αν και 4 στους 10 ανέφεραν ότι δε χρησιμοποιούν κάποιο λογισμικό CAT.

δ) Τα πιο σημαντικά κριτήρια επιλογής εξωτερικών συνεργατών είναι η μητρική γλώσσα, η εξειδίκευση σε κάποιον τομέα και η τήρηση προθεσμιών παράδοσης. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι μια από τις γλώσσες για τις οποίες δυσκολεύονται να βρουν μεταφραστές είναι τα γερμανικά.

Μια τελευταία έρευνα που θα ήθελα να μνημονεύσω είναι της Αικατερίνης Βρέττα-Πανίδου (2009), η οποία το 2008-2009 εξέτασε τις δυνατότητες απασχόλησης στην ελληνική αγορά μετάφρασης των αποφοίτων ξενόγλωσσων φιλολογιών. Κι εδώ έγινε χρήση ερωτηματολογίων, τα οποία συμπλήρωσαν 23 μεταφραστικά γραφεία, και συνοπτικά τα αποτελέσματα είναι τα εξής:

Τα γραφεία απάντησαν ότι γενικά ενδιαφέρονται σε μια συνεργασία με απόφοιτους ξενόγλωσσων φιλολογιών χωρίς μεταφραστική πείρα, ωστόσο, δεν είναι διατεθειμένα να τους πληρώσουν όσο θα πλήρωναν έμπειρους μεταφραστές. Επιπλέον,

η έρευνα κατέδειξε πόσο σημαντικό είναι ένα προσεκτικά συνταγμένο βιογραφικό, αφού πολύ συχνά τα γραφεία απορρίπτουν υποψήφιους συνεργάτες από αυτό και μόνο. Ακόμη, δεν προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι πολλά γραφεία ζητούν συνεργάτες με ειδικευση σε νομικά, τεχνικά, ιατρικά/φαρμακευτικά και οικονομικά κείμενα, ενώ οι ξένες γλώσσες με την περισσότερη ζήτηση είναι τα αγγλικά, τα γερμανικά και τα ιταλικά. Αξιοσημείωτο είναι κι εδώ ότι δύο γραφεία ομολόγησαν ότι υπάρχει έλλειψη ικανών μεταφραστών με γλώσσες εργασίας τα γερμανικά και τα ιταλικά. Τέλος, τα γραφεία φαίνεται να εκτιμούν στους υποψήφιους συνεργάτες την επαγγελματική εμπειρία, ακόμα κι αν δεν είναι πάνω στη μετάφραση, καθώς επίσης και την εκπαίδευση πάνω στη μετάφραση και μια κάποια ειδίκευση σε συγκεκριμένο τομέα. Η Βρέττα-Πανίδου καταλήγει ότι το μάθημα της μετάφρασης στις ξενόγλωσσες φιλολογίες πρέπει να προσανατολίζεται προς τη «διαρκώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα», όπως χαρακτηριστικά λέει, και οι μεταφράσεις, με τις οποίες δουλεύουν οι φοιτητές, να είναι ρεαλιστικές και παρόμοιες με αυτές που αναλαμβάνουν οι επαγγελματίες μεταφραστές.

Και στο εξωτερικό έχουν γίνει συναφείς έρευνες σχετικά με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και ενδεικτικά αναφέρουμε την έρευνα του Schmitt (1999) για τη μεταφραστική αγορά στη Γερμανία, την έρευνα για την καναδική βιομηχανία μετάφρασης (1999)¹ και, τέλος, αυτήν του Li (2007) αναφορικά με το τι πιστεύουν τα μεταφραστικά γραφεία στο Χονγκ Κονγκ για την εκπαίδευση των μεταφραστών στα εκεί πανεπιστήμια.

Αυτό που πιστεύω ότι ελλείπει στην Ελλάδα είναι μια εκτενέστερη μελέτη αναφορικά με την άποψη των μεταφραστικών γραφείων για το τι δεξιότητες και γνώσεις θα επιθυμούσαν να αποκτούνται στα πλαίσια των μεταφραστικών σπουδών, είτε σε προπτυχιακό είτε σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

Επίσης, ας με λησμονούμε ότι πολλοί μεταφρασεολόγοι είναι της γνώμης ότι είναι αναγκαίος ο επαγγελματικός ρεαλισμός μέσα στο μάθημα της μετάφρασης. Παραδείγματος χάριν, η Nord (1991) είναι υπέρμαχος μιας φοιτητοκεντρικής κατάρτισης των μεταφραστών που θα προσομοιώνει την επαγγελματική πρακτική, κάτι που ενστερνίζεται και ο Robinson (1997), ενώ ο Gouadec (1994) προτείνει την ενσωμάτωση στο πρόγραμμα σπουδών πραγματικών μεταφραστικών έργων για πραγματικούς πελάτες. Στο ίδιο πνεύμα κινούνται και πολλοί άλλοι, όπως ο Vienne (1994) που θα ήθελε μέσα στην τάξη να μεταφράζονται κείμενα που μεταφράζουν οι καθηγητές επαγγελματικά, η Colina (2003) που επιθυμεί το μάθημα της μετάφρασης να εναρμονίζεται με τον επαγγελματικό κόσμο, η Kelly (2005) που τάσσεται υπέρ της πρακτικής άσκησης στα πλαίσια των σπουδών, κ.α.

5. Κατακλείδα

Συμπερασματικά, θα ήθελα να τονίσω ότι και οι ανάγκες των φοιτητών και οι ανάγκες της αγοράς εργασίας θα πρέπει να παίζουν πρωτεύοντα ρόλο κατά τη σύνταξη ενός προγράμματος σπουδών μετάφρασης. Εξάλλου, τα δύο είδη αυτών των αναγκών δεν έρχονται απαραίτητα και σε αντίθεση, απεναντίας οι φοιτητές ζητούν συνήθως να διδαχθούν αυτά που θα τους χρησιμεύσουν αργότερα στην αγορά. Επομένως, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και προσδοκίες των φοιτητών, τους δίνουμε κίνητρα να αγαπήσουν τις σπουδές τους και κατ' επέκταση τη μετάφραση, ενώ προτάσσοντας τις ανάγκες της αγοράς εργασίας μέσα από το πρόγραμμα σπουδών, δημιουργούμε

¹ Canadian Translation Industry Sectoral Committee (1999) *Survey of the Canadian Translation Industry- Summary of Sectoral Reports. Human Resources and Export Development Strategy*. 28th May 1999. <http://www.uottawa.ca/associations/csict/represum.pdf>

αποφοίτους που είναι πληρέστερα προετοιμασμένοι να εισέλθουν στον επαγγελματικό στίβο της μετάφρασης. Γι' αυτό, είμαι της γνώμης ότι η εκτενέστερη μελέτη των αναγκών των Ελλήνων φοιτητών μετάφρασης, καθώς και της αγοράς εργασίας, κρίνεται επιβεβλημένη.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Canadian Translation Industry Sectoral Committee (1999). *Survey of the Canadian Translation Industry- Summary of Sectoral Reports. Human Resources and Export Development Strategy*. 28th May 1999. <http://www.uottawa.ca/associations/csict/represum.pdf>
- Colina S. (2003). *Translation Teaching- From Research to the Classroom. A Handbook for Teachers*. Arizona: McGraw-Hill Higher Education.
- Connolly D. & A. Bacopoulou-Halls (1998). "Greek tradition". In M. Baker (ed.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Oxon & New York: Routledge, 428-438.
- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (1999). *Στοιχεία για την ελληνική αγορά των μεταφράσεων*. Αθήνα: Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Μετάφραση-Μεταφρασεολογία, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Gabr M. (2002). "A skeleton in the closet- Teaching translation in Egyptian national universities". In *Translation Journal* 6/1. <http://accurapid.com/journal/19edu.htm>
- Gouadec D. (1994). *L'assurance qualité en traduction- perspectives professionnelles, implications pédagogiques*. Unpublished plenary address at the I Jornadas Internacionales de Traducción e Interpretación, Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- Ιωαννίδου Α. (2006). "Η διαδικτυακή αγορά μεταφραστικών γραφείων ως παράγοντας διαμόρφωσης του προφίλ του εκπαιδευόμενου μεταφραστή". Στα πρακτικά της *Πρώτης Συνάντησης Νέων Μεταφρασεολόγων «Μεταφρασεολογικές Σπουδές και Έρευνα στην Ελλάδα»*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. 1-3 Νοεμβρίου 2006.
- Kelandrias P. (2008). "Towards a functional translation strategy for minor languages: the case of Greek". In *Forum* 6:1, 75-104.
- Kelly D. (2005). *A Handbook for Translator Trainers: A Guide to Reflective Practice*. Manchester: St. Jerome.
- Kiraly D. (2000). *A Social Constructivist Approach to Translator Education. Empowerment from Theory to Practice*. Manchester: St. Jerome Publishing .
- Kiraly D. (2003). "From teacher-centred to learning-centred classrooms in translator education: Control, chaos or collaboration?". In A. Pym, C. Fallada, J.R. Biau & J. Orenstein (eds), *Innovation and E-Learning in Translator Training*. Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira I Virgili, 29-33.
- Li, D. (2002). "Translator training: What translation students have to say" In *Meta* 47/4, 513-31. www.erudit.org/revue/meta/2002/v47/n4/008034ar.pdf
- Li D. (2007). "Translation curriculum and pedagogy: Views of administrators of translation services". In *Target* 19:1, 105-133.
- Μαμπούρης Β. (2010). "Η διδακτική της Μετάφρασης σε μη πανεπιστημιακό περιβάλλον εκπαίδευσης μεταφραστών: παράμετροι, ιδέες και τεχνικές". Στο Ε. Λάμπρου & Γ. Φλώρος (επιμ.), *Η διδακτική της μετάφρασης στον ελληνόφωνο χώρο- Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Nord C. (1991). *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi.
- Παριανού Α. (2010). "Διδακτική της ειδικής μετάφρασης: λειτουργική προσέγγιση και περιφερειακές γλώσσες". Στο Ε. Λάμπρου & Γ. Φλώρος (επιμ.), *Η διδακτική της μετάφρασης στον ελληνόφωνο χώρο- Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Razmjou, L. (2001). "Developing guidelines for a new curriculum for the English translation BA program in Iranian universities". In *Translation Journal* 6/2. www.translationdirectory.com/article22.htm
- Robinson D. (1997). *Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. London: Routledge.
- Σίσκου Μ. (2005). *Τα Είδη των Κειμένων στην Ελληνική Αγορά της Μετάφρασης: Έρευνα με Ερωτηματολόγιο*. Θεσσαλονίκη: Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Γλώσσας και της Επικοινωνίας», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Σεπτέμβριος 2005. Μεταπτυχιακή Εργασία.
- Schmitt P.A. (1999). *Translation und Technik*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Sewell P. (1996). "Translation in the curriculum". In P. Sewell & I. Higgins (eds), *Teaching Translation in Universities- Present and Future Perspectives*. London: Association for French Language Studies in association with the Centre for Information on Language Teaching and Research (CILT), 135-160.
- Vienne J. (1994). "Towards a pedagogy of "translation in situation"". In *Perspectives* 2:1, 51-59.

- Vretta-Panidou E. (2009). 'Erfolgreich als Übersetzer in den Arbeitsmarkt einsteigen-Auswertung einer Umfrage'. In E. Karagiannidou, H. & O. Papadopoulou, E. Skourtu (eds), *Materials of the 42nd Linguistics Colloquium*. Frankfurt & New York: Peter Lang Verlag. (υπό δημοσίευση)
- Χριστοδούλου Θ. & Γ. Γαλιατσάτου (2008). *Έρευνα αναφορικά με τον κλάδο των μεταφραστικών υπηρεσιών*. Αθήνα: Π.Α.Σ.Μ.Ε.Ε.